

รายงานการศึกษาส่วนบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง การดูแลผู้ป่วยยาเสพติดแบบองค์รวมโดยการตรวจ
คัดกรองยืนยันความเสี่ยงต่อภาวะโรค(metabolic)
ในคลินิกจิตสังคมบำบัด
ศูนย์บริการสาธารณสุข ๔๔ ลำผักชี หนองจอก

จัดทำโดยนางวนิดา อริยมธา
ตำแหน่ง นักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการ
ศูนย์บริการสาธารณสุข ๔๔ ลำผักชี หนองจอก
สำนักอนามัย

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนักบริหารมหานครระดับต้น รุ่นที่ ๓๒
สถาบันพัฒนาข้าราชการกรุงเทพมหานคร
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๑

๑. ชื่อเรื่อง การดูแลผู้ป่วยยาเสพติดแบบองค์รวมโดยการตรวจคัดกรองยืนยันความเสี่ยงต่อภาวะโรค (metabolic) ในคลินิกจิตสังคมบำบัด ศูนย์บริการสาธารณสุข ๔๔ ลำผักชี หนองจอก

๒. หลักการและเหตุผล

สถานการณ์ปัญหาหายาเสพติดในประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องทั้งชนิดยาเสพติดและกลุ่มผู้เสพยาเสพติด ส่งผลกระทบต่อบุคคล สังคม เศรษฐกิจ สาธารณสุขและคุณภาพชีวิต ในการดำเนินแก้ไขปัญหายาเสพติด รัฐบาลทุกรัฐบาลให้ความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหายาเสพติดเป็นนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ระยะ ๒๐ ปี ระยะที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๕) มิติที่ ๑.๒ ปลอดภัยอาชญากรรมและยาเสพติด เป้าหมายที่ ๑.๒.๒ ผู้เสพยาเสพติดทุกคนเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพที่มีมาตรฐาน โดยศูนย์บริการสาธารณสุข สำนักอนามัยให้การบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพด้วยโปรแกรมจิตสังคมบำบัด (Matrix Program) เป็นโปรแกรมที่ใช้สำหรับผู้เสพ/ผู้ติดประเภทสารกระตุ้น เช่น ยาบ้า ยาไอซ์ แบบผู้ป่วยนอก โดยมีกระบวนการบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดในรูปแบบของโปรแกรมจิตสังคมบำบัด ซึ่งใช้เวลา ๑๖ สัปดาห์ ประกอบด้วย การให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล กลุ่มทักษะการเลิกยาเสพติดกลุ่มให้ความรู้ผู้เสพ/ผู้ติดและครอบครัว กลุ่มป้องกันการเสพยา กลุ่มสนับสนุนทางสังคม โปรแกรมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ผู้ป่วยเรียนรู้สาเหตุของการติดยาเสพติด การฝึกทักษะการเลิกยาเสพติดและการป้องกันการติดซ้ำ รวมทั้งการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการวางแผนในการดำเนินชีวิต ส่งเสริมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและการให้ความรู้แก่ครอบครัวเกี่ยวกับสาเหตุของการติดยาเสพติด การมีส่วนร่วมของครอบครัว วิธีการสนับสนุนให้ผู้ป่วยเลิกยาเสพติดอย่างถาวรและใช้ชีวิตได้ตามปกติ

การบำบัดตามโปรแกรมจิตสังคมบำบัดเป็นการมุ่งเน้นให้ผู้ป่วยปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรม ลดละเลิกจากการใช้ยาเสพติดได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ยังมีการดูแลเรื่องสุขภาพกายร่วมด้วยคือการตรวจสุขภาพเบื้องต้น เช่น ชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง วัดความดันโลหิต คัดกรองวัณโรค ตรวจเลือดหาเชื้อ HIV เอกเรย์ปอด หากพบโรคทางกายก็จะส่งต่อรักษาต่อไป ซึ่งการตรวจสุขภาพเบื้องต้นเป็นการซักถามจากประวัติการเจ็บป่วยทั้งในอดีตและปัจจุบันซึ่งพบว่าบางคนไม่เคยตรวจโรคจึงไม่ทราบว่าตนเองป่วยเป็นโรคอะไร จากสถิติการตรวจคัดกรองสุขภาพเบื้องต้นและตรวจวัดความดันโลหิตระหว่างที่เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดในระยะเวลา ๒ ปีที่ผ่านมาคือปี ๒๕๕๙ มีจำนวนคนใช้ยาเสพติด ๑๑๗ ราย พบว่ามีความดันโลหิตสูงเกินค่าปกติจำนวน ๔ ราย มีภาวะอ้วนลงพุง ๑๒ ราย และป่วยด้วยโรคเบาหวานจำนวน ๔ ราย และในปี ๒๕๖๐ มีจำนวนคนใช้ยาเสพติด ๑๓๕ ราย พบว่ามีความดันโลหิตสูงเกินค่าปกติจำนวน ๔ ราย มีภาวะอ้วนลงพุง ๑๗ ราย และป่วยเป็นโรคเบาหวาน ๓ ราย ประกอบกับผู้ป่วยกลุ่มนี้มีการละเลยเรื่องการดูแลสุขภาพของตนเอง ไม่ได้เข้าถึงบริการทางการแพทย์ และไม่เคยตรวจสุขภาพมาก่อน ส่งผลให้ผู้ป่วยกลุ่มนี้มีความเสี่ยงต่อการเกิดโรค

จากสภาพปัญหาที่พบในการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดดังกล่าว ศูนย์บริการสาธารณสุข ๔๔ ลำผักชีหนองจอก ได้เห็นความสำคัญของการดูแลผู้ป่วยที่ยังไม่ครอบคลุมทุกมิติ จึงได้ดำเนินการตรวจคัดกรองยืนยันความเสี่ยงต่อภาวะโรค Metabolic เพื่อให้ผู้ป่วยทุกคนได้รับการดูแลสุขภาพแบบ

องค์รวม (holistic) โดยมีการตรวจคัดกรองยืนยันความเสี่ยงต่อภาวะโรค Metabolic และนำผลตรวจคัดกรองของแต่ละคนมาจัดกลุ่มให้บริการอย่างเหมาะสมควบคู่ไปกับการบำบัดฟื้นฟูยาเสพติด

๓. วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้ผู้ป่วยในคลินิกจิตสังคมบำบัดได้รับการตรวจคัดกรองยืนยันความเสี่ยงต่อภาวะโรค metabolic และรับรู้สถานะด้านสุขภาพ
๒. เพื่อให้ผู้ที่มีภาวะเสี่ยงต่อโรค Metabolic ได้รับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและผู้ที่สงสัยจะป่วยหรือเป็นโรคได้รับการส่งต่อเพื่อรับการรักษาที่เหมาะสม
๓. เพื่อให้ผู้ป่วยในคลินิกจิตสังคมบำบัดได้รับการดูแลแบบองค์รวม

๔. เป้าหมาย

๔.๑ ผู้ป่วยที่เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในคลินิกจิตสังคมบำบัดของศูนย์บริการสาธารณสุข ๔๔ ลำผักชีหนองจอก ในปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ได้รับการตรวจคัดกรองยืนยันความเสี่ยงภาวะโรค metabolic ในช่วงเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน และได้รับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๙๕

๔.๒ ผู้ป่วยที่เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในคลินิกจิตสังคมบำบัดของศูนย์บริการสาธารณสุข ๔๔ ลำผักชีหนองจอกที่มีภาวะเสี่ยงต่อโรค Metabolic หลังจากการตรวจคัดกรองยืนยันความเสี่ยงภาวะโรค metabolic ๑ สัปดาห์ที่ได้รับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและผู้ที่สงสัยจะป่วยหรือเป็นโรคได้รับการส่งต่อเพื่อรับการรักษาที่เหมาะสม ร้อยละ ๑๐๐ โดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจะดำเนินการติดตามผลรวม ๓ เดือน

๕. ความรู้ที่นำมาใช้ในการจัดทำรายงาน

๕.๑ แนวคิดทฤษฎีด้านความต้องการของผู้ป่วยยาเสพติดที่เข้ารับการบำบัดฟื้นฟู Abraham H. Maslow ได้จำแนกความต้องการของมนุษย์ไว้ ๕ ระดับดังนี้

๑. ความต้องการด้านร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการที่ทุกคนต้องการได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค
๒. ความต้องการด้านความมั่นคงปลอดภัย (Safety Needs)
๓. ความต้องการความรักและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Love Needs)
๔. ความต้องการเกียรติยศ ความเคารพนับถือและยกย่องจากบุคคลอื่นและความภูมิใจในตัวเอง (Esteem Needs)
๕. ความต้องการประสบความสำเร็จในชีวิต (self-actualization needs)

๕.๒ แนวคิดการบำบัดรักษาแบบผู้ป่วยนอกโปรแกรมจิตสังคมบำบัด (Matrix program)

การบำบัดรักษาผู้ป่วยโดยใช้โปรแกรมเมทริกซ์เป็นการบำบัดที่ประยุกต์มาจาก The Matrix Intensive Outpatient Program ซึ่งเป็นโปรแกรมที่ได้รับการพัฒนามาเกือบ ๒๐ ปี โดยเจ้าหน้าที่ศูนย์ Matrix Institute มหาวิทยาลัย UCLA ประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อใช้บำบัดผู้ติดยาหลายประเภท

โดยเฉพาะผู้ติดยาประเภทยากระตุ้นประสาท เช่น โคเคน และ Amphetamine (Amphetamine Type Stimulant- ATS) ในแบบผู้ป่วยนอกและได้ผลสัมฤทธิ์ในการรักษาดี แต่ใช้ต้นทุนน้อย ซึ่งในประเทศไทยเริ่มนำมาใช้ตั้งแต่พ.ศ.๒๕๔๓ จนถึงปัจจุบัน

การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดแบบผู้ป่วยนอกตามรูปแบบ จิตสังคมบำบัด (Matrix Program) เป็นกระบวนการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดตามแบบ Cognitive-behavioral Model ที่เน้นให้องค์ความรู้ต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับผู้ป่วยและครอบครัวโดยสอดแทรกเข้าไปในระยะเวลาต่างๆของการบำบัดรักษาผ่านกิจกรรม “กลุ่มบำบัด” ซึ่งถือเป็นวิธีการหลักที่ใช้ตลอดโปรแกรมการบำบัดรักษา ใช้เวลา ๔ เดือน (๑๖ สัปดาห์) เรียกระยะนี้ว่า Intensive Phase หรือ Intensive Outpatient Program (Matrix program) ถือเป็นช่วงแรกของการบำบัดรักษาแต่เป็นช่วงที่สำคัญและวิกฤติที่สุดที่จะช่วยให้ผู้ป่วยเลิกใช้ยาเสพติดได้หรือไม่

Matrix IOP ประกอบด้วยกิจกรรมหลักๆ ๔ อย่าง คือ

๑. การให้การปรึกษารายบุคคล / ครอบครัวยุติ (Individual /Conjoint Sessions :IC)
๒. กลุ่มฝึกทักษะการเลิกยาในระยะต้น (Early Recovery skill group: ER)
๓. กลุ่มฝึกทักษะป้องกันการกลับไปติดยาซ้ำ (Relapse Prevention Skills : RP)
๔. กลุ่มครอบครัวศึกษา (Family Education group: FE)

๑. การให้การปรึกษารายบุคคล / ครอบครัวยุติ หมายถึง การให้การปรึกษาแก่ผู้เสพและญาติซึ่งจะเข้าร่วมในบางครั้ง ซึ่งในระยะแรกๆของการบำบัดรักษามักจะมีปัญหาหลายอย่างที่เกิดจากความไม่เข้าใจระหว่างผู้รับการบำบัด เพื่อเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษา ระบบ Matrix ซึ่งมีโครงสร้างของการบำบัดรักษาเป็นขั้นตอนชัดเจน จำเป็นที่ผู้เข้ารับการบำบัดรักษา และญาติจะต้องปฏิบัติตาม ทั้งนี้เพื่อสร้างให้เกิดความเข้าใจ กระตุ้นให้เกิดความร่วมมือ และแรงจูงใจในการบำบัด อีกทั้งยังเป็นการหาข้อตกลงร่วมกันถึง กระบวนการบำบัดรักษาและกฎระเบียบต่างๆ เพื่อให้การบำบัดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

- Individual session คือ การให้การปรึกษาเป็นการเฉพาะสำหรับผู้เข้ารับการบำบัดเท่านั้น มีความหมายเช่นเดียวกับ Individual counseling

- Conjoint session คือการให้การปรึกษาสำหรับญาติโดยอาจมีผู้รับการบำบัดร่วมฟังอยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้เพื่อช่วยแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงแรกๆของการหาเสพยา

๒. กลุ่มฝึกทักษะการเลิกยาในระยะเริ่มต้น หมายถึง กลุ่มบำบัดที่เน้นการให้ความรู้และเกิดความเข้าใจตัวผู้เสพเกี่ยวกับผลของยาบ้าที่มีต่อสมอง ปัจจัยต่างๆที่ทำให้แต่ละคนประสบปัญหาในการเลิกยาบ้า การพบกันในแต่ละครั้งจึงเป็นการพูดคุยในหัวข้อต่างๆเกี่ยวกับการตระหนักรู้ตัวกระตุ้น ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ยาเสพติดและการจัดการอารมณ์กับความคิดถึงพฤติกรรมกรรมการเสพยา โดยประกอบด้วยบทเรียน ๘ หัวข้อ เป็นหัวข้อ “ Early Recovery skill group”

๓. กลุ่มฝึกทักษะป้องกันการไปติดยาซ้ำ หมายถึง กระบวนการกลุ่มเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในทักษะ การใช้ชีวิตเพื่อไม่ให้ไปติดยาซ้ำอีก เนื้อหาจึงมีความหลากหลาย ตั้งแต่การใช้ชีวิตในวันหยุด การมีเพศสัมพันธ์ ไปจนถึงการจัดการภาวะทางอารมณ์ และสังคมที่ทำให้เสี่ยงต่อการกลับไปเสพยาบ้า

ประกอบด้วยเนื้อหา ๓๒ หัวข้อ และถือว่าเป็นหมวดที่สำคัญที่สุด เพราะแต่ละหัวข้อมีเป้าหมายเพื่อการปรับเปลี่ยนทัศนคติและแบบแผนการดำเนินชีวิตใหม่ทั้งนี้ เช่น การหลีกเลี่ยงการดื่มสุรา การจัดการกับอารมณ์ต่างๆ เพศสัมพันธ์ ความรู้สึกผิด ความล้าชวยใจ การสร้างเพื่อนใหม่ การดูแลตนเอง การฟื้นฟูสัมพันธภาพ เป็นต้น เพราะเป็นไปได้เลยที่ผู้รับการบำบัดจะเลิกยาเสพติดได้หากยังคงดำเนินชีวิตในแบบเดิมๆ จึงต้องมีกระบวนการกลุ่มเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในทักษะการใช้ชีวิต

๔. กลุ่มครอบครัวศึกษา หมายถึง กลุ่มบำบัดที่เน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจในตัวผู้รับการบำบัด และครอบครัวผู้รับการบำบัด รวมทั้งการใช้ความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นปัจจัยเสริมให้ผู้รับการบำบัดเลิกยาเสพติดได้ดียิ่งขึ้น โดยมีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับสาเหตุของการใช้ยาเสพติด การเปลี่ยนแปลงในหน้าที่ของสมองในขณะนั้นและภายหลังของการเสพยา (โรคสมองติดยา) ลักษณะทางความคิดและทางอารมณ์ของผู้ที่อยู่ในภาวะ “ติดยา” บทบาทหน้าที่ของผู้ปกครอง ต่อการช่วยเหลือผู้รับการบำบัดทั้งในระยะสั้น และระยะยาว ประกอบด้วยเนื้อหา ๑๐ หัวข้อ ผู้ปกครองและผู้เข้ารับการบำบัดจะต้องเข้ารับความรู้ร่วมกันจำนวน ๔ ครั้ง

๕.๓ แนวคิดในการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม (Holistic Health)

การดูแลสุขภาพแบบองค์รวม เป็นการดูแลสุขภาพที่มีการบูรณาการความรู้ดั้งเดิมเข้ากับการบำบัดเสริม เพื่อส่งเสริมให้เกิดสุขภาพที่ดี และป้องกันรักษาโรค ในปัจจุบันมีการนำการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมไปใช้ในการบำบัดรักษาคนไข้หรือผู้ที่มีความไม่สบาย ทำให้เกิดเป็นการแพทย์แบบองค์รวมขึ้น (Holistic Medicine) การแพทย์แบบองค์รวมได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในหลายประเทศ เปรียบเสมือนปรัชญาการสร้างสุขภาพและการรักษาโรค ซึ่งจะพิจารณาองค์ประกอบทุกอย่างของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นไปที่การให้ผู้เข้ารับการบำบัดเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบำบัดรักษา หรือปฏิบัติตนเพื่อให้หายจากโรคร้ายด้วยตนเอง จะเห็นได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงบทบาทพฤติกรรมสุขภาพจาก “เชิงรับ” มาเป็น “เชิงรุก” ในบางครั้งเรียกการแพทย์แบบองค์รวมว่าเป็นการแพทย์ทางเลือก (Alternative Medicine) โดยไม่ได้จำกัดอยู่ที่วิธีใดวิธีหนึ่ง หากแต่ครอบคลุมถึงการวินิจฉัยโรค การบำบัดรักษา และการส่งเสริมสุขภาพ องค์การอนามัยโลก (World Health Organization) ได้ให้คำนิยามของสุขภาพ (Health) หมายถึงความสมบูรณ์ของร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ส่วนคำนิยามสุขภาพ (Well-Being) คือ การที่สุขภาพทางกาย ทางจิตใจ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณอยู่กันอย่างสมดุล (ดวงกมล ศักดิ์เลิศสกุล, ๒๕๔๙ อ้างถึงในปรถ ปรุฬพิทอง, ๒๕๔๗ และ Mathai, ๒๐๐๕)

๕.๔ ความหมายของ การคัดกรองทางสุขภาพ (health screening)

การคัดกรองทางสุขภาพ คือ "การค้นหาความเป็นไปได้ในการเกิดโรคหรือความผิดปกติในคนที่อาจยังไม่แสดงอาการของโรคหรือความผิดปกตินั้นๆ ออกมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาโรคหรือปัจจัยเสี่ยงที่อาจก่อให้เกิดโรคในระยะเริ่มแรก เพื่อให้มาตรการที่สามารถลดความเจ็บป่วยหรือการเสียชีวิตจากโรคนั้นๆ"

คณะกรรมการคัดกรองด้านสุขภาพแห่งชาติ ของประเทศอังกฤษ (The United Kingdom National Screening Committee, UK NSC) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า การตรวจคัดกรอง ที่หมายถึง การสัมภาษณ์หรือทดสอบทางห้องปฏิบัติการเพื่อค้นหาบุคคลที่ควรได้รับการวินิจฉัยหรือรักษาโรคต่อไป”

๕.๕ การวิเคราะห์สภาพปัญหาของการทำงาน (SWOT Analysis)

การวิเคราะห์สภาพปัญหา (SWOT Analysis) เป็นเครื่องมือวิเคราะห์สภาพแวดล้อมต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกของหน่วยงาน วามีผลต่อการดำเนินงานของหน่วยงานอย่างไร และได้มีการวิเคราะห์สภาพปัญหาของการทำงานไว้ดังนี้

จุดแข็ง (STRENGTHS)	จุดอ่อน (WEAKNESS)
<ul style="list-style-type: none"> - มีนโยบายที่ชัดเจนในการป้องกันและการบำบัดรักษาเยาเสพติดและการส่งเสริมสุขภาพ - เจ้าหน้าที่ได้รับการส่งเสริมในการพัฒนาองค์ความรู้ ทักษะการปฏิบัติงานด้านเยาเสพติดและด้านการดูแลสุขภาพอย่างต่อเนื่อง - เปิดให้บริการทั้งในเวลาราชการและนอกเวลาราชการ - การทำงานของทีมสหวิชาชีพในการดูแลและประเมินสุขภาพแบบองค์รวม - การให้บริการแต่ละกิจกรรมมีความชัดเจน เป็นการผสมผสานวิธีการบำบัดเยาเสพติดร่วมกับ การดูแลสุขภาพสามารถนำไปปฏิบัติได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้ป่วยเยาเสพติดส่วนมากเป็นกลุ่มที่ยังไม่เคยเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ และไม่สนใจในเรื่อง การดูแลสุขภาพ - ผู้ให้บริการด้านสุขภาพส่วนใหญ่จะมองข้ามกลุ่มผู้ติดยาเสพติดเนื่องจากเป็นกลุ่มเฉพาะติด เข้าถึงบริการได้ยาก
โอกาส (OPPORTUNITIES)	อุปสรรค (THREATS)
<ul style="list-style-type: none"> - รัฐให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหายาเสพติด -นโยบายเยาเสพติดแนวใหม่ผู้เสพคือผู้ป่วยและปรับระบบการรักษาให้อยู่ภายใต้การดูแลของสาธารณสุข -นำกระบวนการตรวจคัดกรองMetabolicมาใช้ในคลินิกเยาเสพติด -มีการขยายผลของรูปแบบการดูแลผู้ป่วยเยาเสพติดแบบองค์รวม ไปยังคลินิกจิตสังคมบำบัดของศูนย์บริการสาธารณสุขอื่นๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้ป่วยเยาเสพติดส่วนใหญ่มารับบริการไม่พร้อมกันทำให้ยากต่อการจัดกิจกรรมกลุ่ม - ผู้ป่วยเยาเสพติดบางคนเข้ารับการรักษาไม่ครบขั้นตอน ทำให้กระบวนการไม่เกิดความต่อเนื่อง - บุคลากรไม่เพียงพอต่อการให้บริการตรวจคัดกรองMetabolic

๕.๖ แนวคิดเกี่ยวกับหลักการ PDCA

ความหมายของ PDCA คือ วงจรที่พัฒนามาจากวงจรที่คิดค้นโดยวอลเตอร์ ชิวฮาร์ท (Walter Shewhart) ผู้บุกเบิกการใช้สถิติสำหรับวงการอุตสาหกรรมและต่อมาวงจรนี้เริ่มเป็นที่รู้จักกันมากขึ้นเมื่อ เอ็ดวาร์ด เดมมิ่ง (W. Edwards Deming) ปรมาจารย์ด้านการบริหารคุณภาพเผยแพร่งานเป็นเครื่องมือสำหรับการปรับปรุงกระบวนการทำงานของพนักงานภายในโรงงานให้ดียิ่งขึ้น และช่วยค้นหาปัญหาอุปสรรคในแต่ละขั้นตอนการผลิตโดยพนักงานเอง จนวงจรนี้เป็นที่รู้จักกันในอีกชื่อว่า “วงจรเดมมิ่ง” ต่อมาพบว่า แนวคิดในการใช้วงจร PDCA นั้นสามารถนำมาใช้ได้กับทุกกิจกรรม จึงทำให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายมากขึ้นทั่วโลก PDCA เป็นอักษรนำของศัพท์ภาษาอังกฤษ ๔ คำ คือ

P : Plan	=	วางแผน
D : DO	=	ปฏิบัติตามแผน
C : Check	=	ตรวจสอบ / ประเมินผลและนำผลประเมินมาวิเคราะห์
A : Action	=	ปรับปรุงดำเนินการให้เหมาะสมตามผลการประเมิน

Plan หมายถึง การวางแผนการดำเนินงาน ครอบคลุมถึงการกำหนดหัวข้อที่ต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ซึ่งรวมถึงการพัฒนาสิ่งใหม่ๆ การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน อาจประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน การจัดอันดับความสำคัญของเป้าหมาย กำหนดการดำเนินงาน กำหนดระยะเวลาการดำเนินงาน กำหนดผู้รับผิดชอบหรือผู้ดำเนินการและกำหนดงบประมาณที่จะใช้ การเขียนแผนดังกล่าวอาจปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของลักษณะการดำเนินงาน การวางแผนยังช่วยให้เราสามารถคาดการณ์สิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต และช่วยลดความสูญเสียต่างๆที่อาจเกิดขึ้นได้

Do หมายถึง การดำเนินการตามแผน การปฏิบัติตามแผน อาจประกอบด้วย การปฏิบัติงานให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด ก่อนที่จะปฏิบัติจริง ต้องศึกษาข้อมูล และเงื่อนไขต่างๆ มีวิธีการดำเนินการ และขั้นตอน การปฏิบัติจะต้องดำเนินการไปตามแผน วิธีการและขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้ และมีผลของการดำเนินการ จะต้องเก็บรวบรวมและบันทึก ข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นข้อมูลในขั้นตอนต่างๆ

Check หมายถึง การตรวจสอบ การประเมินผล อาจประกอบด้วย การประเมินโครงสร้างที่รองรับ การดำเนินการ การประเมินขั้นตอนการดำเนินงาน และการประเมินผลของการดำเนินงานตามแผนที่ได้ตั้งไว้ โดยในการประเมินดังกล่าวสามารถทำได้เอง โดยคณะกรรมการที่รับผิดชอบแผนการดำเนินงานนั้น ๆ ซึ่งเป็นลักษณะของการประเมินตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องตั้งคณะกรรมการอีกชุดมาประเมินแผน หรือไม่จำเป็นต้องคิดเครื่องมือหรือแบบประเมินที่ยุ่งยากซับซ้อน

Act หมายถึง การนำผลการประเมินมาพัฒนาแผน อาจประกอบด้วย การนำผลการประเมินมาวิเคราะห์ว่า มีโครงสร้าง หรือขั้นตอนการปฏิบัติงานใดที่ควร ปรับปรุงหรือพัฒนาสิ่งที่ได้อยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้นไปอีก และสังเคราะห์รูปแบบการดำเนินการใหม่ที่เหมาะสม สำหรับการดำเนินการในปีต่อไป

ดังนั้น การดำเนินกิจกรรม PDCA อย่างเป็นระบบให้ครบวงจรอย่างต่อเนื่อง หมุนเวียนเรื่อยๆ จะส่งผลให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพเพิ่มขึ้น

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎี สรุปได้ว่า ผู้ป่วยยาเสพติดเป็นบุคคลหนึ่งที่ต้องการการยอมรับในสังคม การได้รับการดูแล การเอาใจใส่ด้านสุขภาพอนามัย และได้มีโอกาสในการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพเหมือนคนกลุ่มอื่นๆในสังคม ดังนั้นการจัดการภายในคลินิกจิตสังคมบำบัดในศูนย์บริการสาธารณสุข๔๔ ลำผักชี หนองจอก การเพิ่มศักยภาพการคัดกรองโรคภัยอันตรายต่อภาวะโรคmetabolic ถือเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้ป่วยยาเสพติดได้เข้าถึงการบริการด้านสุขภาพที่ควรจะได้รับ

๖. กรอบแนวทางการดำเนินการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

๖.๑ กรอบแนวทางการดำเนินงาน

๑. จัดตั้งคณะทำงานในทีมสหวิชาชีพที่รับผิดชอบงานในคลินิกจิตสังคมบำบัดเพื่อวางแผนดำเนินงานและติดตามประเมินผล เจ้าหน้าที่ดำเนินงานมีหน้าดังนี้

การดำเนินงาน	ภารกิจ/หน้าที่	ระยะเวลา ดำเนินการ
๑. จัดตั้งคณะทำงาน ประกอบด้วย -แพทย์ -พยาบาลวิชาชีพ -นักสังคมสงเคราะห์ -นักจิตวิทยา -นักกายภาพบำบัด	๑. การกำหนดแผนปฏิบัติการด้านการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดร่วมกับการตรวจคัดกรองยืนยันความเสี่ยงต่อภาวะโรค Metabolic ๒. การกำหนดบทบาท หน้าที่ของบุคลากรที่ปฏิบัติงานเป็นลายลักษณ์อักษร ๓. ประชุมทีมสหวิชาชีพที่ปฏิบัติงานเพื่อเป็นการติดตามและพัฒนางาน ๔. กำหนดแนวทางการดำเนินงาน การสื่อสาร การแก้ไขปัญหา	มี.ค. -เม.ย.๖๑

๒. มอบหมายภารกิจและหน้าที่ในการดำเนินงานของทีมสหวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในคลินิกจิต
สังคมบำบัดศูนย์บริการสาธารณสุข๔๔ ลำผักชี หนองจอก ดังนี้

งาน/กิจกรรมหลัก	รายละเอียด/กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ	ดำเนินการ
ระยะที่๑ ขั้นเตรียมการ	<p>๑. จัดประชุมทีมสหวิชาชีพ ทบทวนและ ค้นหาปัญหาที่เกิดจากการทำงาน สรุป ปัญหาที่ต้องการพัฒนา ๒วางแผน การ ดำเนินงาน</p> <p>เตรียมความพร้อมสถานที่ให้บริการ</p> <p>๓. การเตรียมอุปกรณ์ แบบคัดกรองและ เครื่องมือแพทย์</p> <p>๔. การเตรียมพร้อมของบุคลากร</p> <p>๔.๑ ทบทวนบทบาทหน้าที่ตามภารกิจที่ กำหนด</p> <p>๔.๒ ส่งเสริมความรู้ในหน้าที่</p> <p>๔.๓ กำหนดรูปแบบกิจกรรม</p> <p>๔.๔ เสนอรูปแบบการจัดบริการ และ ขออนุมัติจากผู้บริหาร</p> <p>๕ จัดประชุมชี้แจงการบริการและบทบาท หน้าที่ ประชาสัมพันธ์ให้บุคลากรใน หน่วยงานได้รับทราบ</p>	ทีมสหวิชาชีพ	เม.ย.-พ.ค.๖๑
ระยะที่๒ ขั้นดำเนินการ	<p>๑. จัดประชุมทีมสหวิชาชีพและผู้เกี่ยวข้อง ชี้แจงขั้นตอนการดำเนินการ</p> <p>๒. ประชาสัมพันธ์การดำเนินการให้กับ ผู้ป่วยยาเสพติดที่เข้ามารับการบำบัดฟื้นฟู รวมทั้งญาติที่ติดตาม</p> <p>๓. วิธีการปฏิบัติและขั้นตอนให้บริการ</p> <p>๓.๑ ให้คำปรึกษาและสร้างแรงจูงใจ</p> <p>๓.๒ ให้คำปรึกษาก่อนการตรวจหาเชื้อ HIV</p> <p>๓.๓ ชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง วัดความดัน โลหิต</p> <p>๓.๔ ซักประวัติการใช้ยา การเจ็บป่วยทาง กายและจิต</p> <p>๓.๕ คัดกรองวัณโรค ส่งเอกเรย์ปอด</p>	<p>ทีมสหวิชาชีพ</p> <p>นักสังคม สงเคราะห์</p> <p>พยาบาลวิชาชีพ</p>	พ.ค.-มิ.ย.๖๑

	<p>๓.๖การคัดกรองยืนยันความเสี่ยงต่อภาวะโรคกลุ่ม metabolic คัดแยกกลุ่มเป็นปกติ เสี่ยง ป่วย</p> <p>๔.พบแพทย์เพื่อตรวจสุขภาพ/วินิจฉัย/ส่งการรักษา/ส่งต่อ</p> <p>๕.วิธีการปฏิบัติและขั้นตอนการเข้าสู่กระบวนการตามโปรแกรม</p> <p>๕.๑กลุ่มปกติให้ความรู้ส่งเสริมให้มีสุขภาพดี</p> <p>๕.๒กลุ่มเสี่ยงเข้าร่วมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไม่ให้เป็นโรค</p> <p>- ความรู้เรื่องสุขภาพแบบองค์รวม โรคเรื้อรังต่างๆ</p> <p>- อาหาร/เพื่อนช่วยเพื่อน/ แลกเปลี่ยนเรียนรู้</p> <p>-ออกกำลังกาย</p> <p>-อารมณ์</p> <p>- ประเมินผล/ Role model</p> <p>๕.๓ กลุ่มป่วยส่งต่อบำบัดรักษา</p>	<p>แพทย์</p> <p>ทีมสหวิชาชีพ</p>	<p>มี.ย.-ก.ค.๖๑</p> <p>มี.ย.-ก.ค.๖๑</p>
<p>ระยะที่ ๓ ติดตามและ ประเมินผล</p>	<p>๑. จัดประชุมทีมสหวิชาชีพและผู้เกี่ยวข้อง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำข้อมูลการดำเนินการมาประเมินผล</p> <p>๒. ประเมินผล ติดตามผลตรวจคัดกรอง และกระตุ้นให้ผู้ป่วยเข้าร่วมกิจกรรม</p> <p>๓. ประเมินความรู้</p> <p>๔. ประเมินความพึงพอใจของการบริการ</p> <p>๕.ติดตามผลระหว่างบำบัดและหลังจบการบำบัดไปแล้ว</p>	<p>ทีมสหวิชาชีพ</p>	<p>ก.ค.-ส.ค.๖๑</p>

ผู้จัดทำรายงานได้นำหลักของPDCA หรือวงจรการบริหารงานคุณภาพมาประยุกต์ใช้
ผู้จัดทำเราในการดำเนินการดังนี้

๑. P : Plan การวางแผนแนวทางการพัฒนาการจัดบริการ โดยกำหนดกรอบ
ระยะเวลาการดำเนินงาน กำหนดประเด็น/เรื่องที่ต้องดำเนินการ กำหนดผู้รับผิดชอบหรือผู้ดำเนินการ
ดังนี้

๑. วางแผนการด้านบุคลากรปฏิบัติงานในคลินิกจิตสังคมบำบัด

๒. เสนอแนวทางการพัฒนาการจัดบริการในคลินิกจิตสังคมบำบัด เรียนผู้อำนวยการศูนย์บริการสาธารณสุข๔๔ลำผักชีหนองจอกพิจารณา
  ๓. ขออนุมัติโครงการ และการจัดตั้งทีมสหวิชาชีพที่ปฏิบัติงาน
  ๔. มอบหมายบุคลากรและกำหนดเวลาในการดำเนินงานให้ชัดเจน
  ๕. ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานให้บุคลากรในหน่วยงานได้รับทราบ
๒. D : Do ดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ โดยดำเนินการและมีผู้เกี่ยวข้อง ดังนี้
- ๒.๑ ทบทวนบทบาทหน้าที่ตามภารกิจที่กำหนด
    - จัดประชุมชี้แจงทำความเข้าใจขั้นตอนการดำเนินการกับบุคลากร
    - ทบทวนบทบาทหน้าที่ตามภารกิจที่กำหนดและให้ถือปฏิบัติ
    - การเตรียมสถานที่ อุปกรณ์การแพทย์ แบบคัดกรอง
- ประชาสัมพันธ์ให้ผู้ป่วยยาเสพติดในคลินิกจิตสังคมบำบัดและญาติได้ทราบถึงการดำเนินการ
- ๒.๒ วิธีการปฏิบัติและขั้นตอนการดำเนินการ
    ๑. การซักประวัติประเมินสุขภาพเบื้องต้น ได้แก่ ชั่งน้ำหนัก วัดความดันโลหิต ชีพจร วัดไข้ วัดส่วนสูงและประเมินดัชนีมวลกาย ซักประวัติการใช้ยา การเจ็บป่วยทางกายและจิต การคัดกรองวัณโรค ส่งเอกเรย์ปอด ให้คำปรึกษาก่อนการเจาะหาเชื้อHIV
    ๒. การคัดกรองยืนยันความเสี่ยงต่อภาวะกลุ่มโรคmetabolic คัดแยกเป็นกลุ่มปกติ เสี่ยง ป่วย
    ๓. พบแพทย์เพื่อตรวจสุขภาพ/การวินิจฉัย/สั่งการรักษา/ส่งต่อ
    ๔. วิธีการปฏิบัติและขั้นตอนการเข้าสู่กระบวนการโดยแยกเป็นกลุ่มดังนี้
      - กลุ่มปกติให้ความรู้ส่งเสริมให้มีสุขภาพดี
      - กลุ่มเสี่ยงนำเข้าสู่กระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เช่นกิจกรรมให้ความรู้เรื่องสุขภาพแบบองค์รวม โรคเรื้อรังต่างๆ พฤติกรรมการกินอาหาร เพื่อนช่วยเพื่อน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การออกกำลังกาย อารมณ์จิตใจ การประเมินผล/Role model
      - กลุ่มป่วยส่งต่อพบแพทย์เพื่อตรวจรักษาต่อ
๓. C.Check ประเมินผลการดำเนินกิจกรรม โดยจะมีการดำเนินการประเมินผลการดำเนินกิจกรรมในภาพรวม เป็นการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้ารับการบำบัดในการเข้าร่วมกิจกรรม โดยแบ่งการประเมินผลดังนี้

๓.๑ ประเมินระหว่างการค้าเนินกิจกรรมเพื่อนำผลการประเมินไปปรับปรุง และพัฒนากิจกรรมที่ดำเนินการอยู่ให้ดีขึ้นประเมินหลังจากจบกิจกรรมในแต่ละครั้ง

๓.๒ ประเมินหลังผู้เข้ารับการบำบัดได้รับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจนจบกระบวนการเพื่อตัดสินคุณภาพของกิจกรรมว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์

๔. A.Action นำผลการประเมินไปปรับปรุง พัฒนาให้การดำเนินการให้ดียิ่งๆขึ้นไป และนำเสนอผู้บริหารให้รับทราบและพิจารณาต่อไป

๖.๒ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการเพิ่มประสิทธิภาพการดูแลผู้ป่วยยาเสพติดโดยการตรวจคัดกรองยืนยันความเสี่ยงต่อภาวะโรค metabolic

๑. ผู้อำนวยการศูนย์บริการสาธารณสุข๔๔ ลำผักชี ซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องและให้ความเห็นชอบในการดำเนินการต่างๆ และในฐานะแพทย์ผู้ตรวจรักษา

๒. ทีมสหวิชาชีพที่รับผิดชอบคลินิกจิตสังคมบำบัดซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานเองและเป็นผู้เชื่อมโยงการทำงานร่วมกันระหว่างคลินิกจิตสังคมบำบัดและการตรวจคัดกรองโรคควบคู่ไปกับการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

๓. สำนักงานป้องกันและบำบัดการติดยาเสพติด สำนักงานมัย กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการนำนโยบายการพัฒนาระบบบำบัดฟื้นฟูผู้ป่วยยาเสพติด ซึ่งเป็นนโยบายเร่งด่วนที่รัฐบาลกำหนด ให้ดูแลบำบัดรักษาและติดตามอย่างมีคุณภาพ

๔. หน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

-สำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร๔ มีนบุรี และสำนักงานคุมประพฤติอื่นๆที่เกี่ยวข้องโดยให้ความร่วมมือให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ป่วยยาเสพติดที่เข้ามาบำบัดฟื้นฟู

-ผู้ป่วยยาเสพติดที่เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูในคลินิกจิตสังคมบำบัด

- ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม ฝ่ายปกครอง สำนักงานเขตหนองจอกให้ความร่วมมือในการติดตามช่วยเหลือผู้ป่วย

- ประธานชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขในชุมชนพื้นที่เขตหนองจอก ตลอดจนครอบครัวของผู้เข้ารับการบำบัดในการมีส่วนร่วมดูแลผู้ป่วย

-ผู้ป่วยยาเสพติดที่เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูในคลินิกจิตสังคมบำบัดที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

๗.ระยะเวลาในการทำงาน

เดือนมีนาคม ๒๕๖๑- สิงหาคม ๒๕๖๑

๘.งบประมาณ

ใช้สถานที่ วัสดุ อุปกรณ์และบุคลากรของศูนย์บริการสาธารณสุข๔๔ลำผักชีหนองจอก

๙.แนวทางการติดตามและประเมินผล

๙.๑ ตัวชี้วัดความสำเร็จ

๙.๑.๑ ระดับผลผลิต (output)

๑. ผู้ป่วยยาเสพติดที่เข้ารับการบำบัดได้รับการตรวจคัดกรองยืนยันความเสี่ยงต่อภาวะโรคmetabolicทุกราย

๒ ผู้ป่วยยาเสพติดที่เข้ารับการบำบัดได้รับความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับภาวะโรคจากผลการตรวจคัดกรอง และการดูแลสุขภาพของตนเองเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดโรคได้

๙.๑.๒ ระดับผลลัพธ์ (outcome)

๑ คุณภาพชีวิตด้านร่างกายของผู้ป่วยยาเสพติดที่เข้ารับการบำบัดได้รับการตรวจคัดกรองโรคที่สามารถควบคุมได้จากการประเมินพฤติกรรมการบริโภค ให้มีความดันโลหิตอยู่ในเกณฑ์ ๑๔๐/๙๐mmhg และเบาหวานอยู่ในเกณฑ์ ๑๒๕mg/dl

๒ ผลที่ได้จากการคัดกรองโรคผู้ป่วยยาเสพติดสามารถนำมาประเมินตนเองได้ว่ามีความเสี่ยงต่อสุขภาพอย่างไรบ้าง นำไปสู่ปัจจัยเสี่ยงและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดโรคควบคู่ไปกับการลดละเลิกการใช้ยาเสพติด และมีคุณภาพชีวิตที่ดี

๙.๒ วิธีการ/เครื่องมือที่ใช้ในการติดตามและประเมินผล(สำเร็จ)

๙.๒.๑ วิธีการในการประเมินผล

๑.ประเมินผลทางด้านร่างกาย แบบบันทึกประจำวัน

๒.ประเมินความพึงพอใจ

๓.ประเมินความรู้ การปฏิบัติตัว ทักษะคติ เปรียบเทียบก่อนและหลัง

๙.๒.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผล

๑.แบบประเมินความพึงพอใจในการบริการ

๒.แบบประเมินความรู้ การปฏิบัติตัว ทักษะคติ เปรียบเทียบก่อนและหลัง

๑๐.ข้อเสนอแนะ

๑.การเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันของคลินิกจิตสังคมบำบัดร่วมกับการตรวจคัดกรอง (Metabolic) ในกลุ่มของผู้ป่วยยาเสพติด ที่ไม่เคยจัดบริการมาก่อนจึงจำเป็นต้องได้รับความเห็นชอบ

จากผู้บริหาร และมีการกำหนดนโยบายและเป้าหมายการดำเนินงานให้ชัดเจน รวมถึงการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของทีมวิชาชีพที่ชัดเจนเหมาะสมเพื่อให้ความเข้าใจในการทำงานที่ตรงกัน

๒. การขยายผลไปยังคลินิกจิตสังคมบำบัดของศูนย์บริการสาธารณสุขอื่นๆ ควรปรับใช้ตามบริบทของแต่ละศูนย์บริการสาธารณสุขและการต่อยอดอาจทำกิจกรรมอื่นๆ มาเชื่อมโยงกับคลินิกจิตสังคมบำบัด เช่น การสร้างเสริมสุขภาพ แพทย์แผนไทย มาใช้ในการดูแลผู้ป่วยเพื่อให้ผู้ป่วยกลุ่มนี้ได้รับการดูแลแบบองค์รวมเหมือนกับผู้ป่วยกลุ่มอื่น

